

ВАРІАНТИ КЛІМАТО-ГЕОГРАФІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ПРИ ПЕРЕЛЬОТАХ ЕЛІТНИХ СТРІЛЬЦІВ З ЛУКА НА СХІД (8 ГОД.) І ЗАХІД (12 ГОД.)

Генадій СІПІН

Українська академія друкарства, Львів

Актуальність. Як відомо з сучасної літератури [1, 3, 4] функціональна готовність стрільця з лука надзвичайно варіабельною, залежить від психологічного стану, втоми, різня тренуваності, зовнішніх факторів (температури повітря, сила і напрям вітру і т.д.), стану вегетативної кардіорегуляції [5]. Вплив зміни часових поясів на 8-9 годин може значно знизити рівень тренуваності та рівень спортивних результатів [2, 6, 7]. Аналізувалися результати щоденного контролю показників, за даними прогнозів, які дозволено офіційно використати.

У зв'язку з тим, що найважливіші міжнародні змагання стрільців з лука проходять у віддалених на 8–12 год. клімато-географічних регіонах (КГР), ми поставили мету – визначити період адаптації на зборах в республіці Куба (різниця в часі 12 год. порівняно з Україною) і у Владивостоку (8 годинних поясів) перед XXIV Олімпійськими іграми (ОІ) у Сеулі.

Методика і організація дослідження. Обстежено 10 МСМК – (5 жінок і 5 чоловіків) лідерів збірної команди СРСР. Критеріями адаптації вибрали динаміку максимальних спортивних результатів, стан нервово-м'язової системи рук (м'язова сила правої і лівої руки МСП, МСЛ), відчуття часу, (п'ятисекундні відрізки при реалізації правою і лівою рукою ВЧП і ВЧЛ), швидкість переробки зорової інформації (ШПЗІ)

Нами було порівняно щоденну динаміку основних показників (ЧСС, АТ) м'язовий тонус обох передпліч в стані спокою (ТСП, ТСЛ), тонус напруження (ТНП, ТНЛ), амплітуди тонусу (АТП, АТЛ). Ці показники реєструвалися під час перебування збірної команди (8 чол МСМК) в республіці Куба (12 годин різниці) і у Владивостоку (8 годин різниці) з основним місцем збору Новогорськ). Показники реєструвалися в ранкові години до сніданку. Результати порівнювалися з модельними величинами, розрахованими і затвердженими для членів збірної команди, [1,2,5].

Результати дослідження та їх обговорення. Як видно з табл. 1, динаміка показників клімато-географічної адаптації були більш сприятливою у чоловіків. На перший день перебування на Кубі зберігався підвищений показник ЧСС у жінок $108,8 \pm 3,16$, а у чоловіків він був нижчим ($68,80 \pm 4,13$ уд. хв.⁻¹). А т_р був дещо нижчим у жінок. Показники м'язового тонусу (спокою і напруження) були вищими у чоловіків, амплітуда тонусу достовірно не відрізнялась і була в обох групах дещо вищою у чоловіків. Значно покращилося відчуття часу, сума помилок знизилася, причому була вищою у чоловіків. На 11 і 14 день збору показники ЧСС продовжували знижуватися, особливо у чоловіків, АМ був нижчим у жінок. Показники ТСП і ТСЛ, ТНП і ТНЛ були вищими у чоловіків, але амплітуда тонусу була близькою в обох групах (різниця не достовірна). Відчуття часу значно покращилося у чоловіків і було достовірно кращим у жінок.

Серед 12 спортсменів ми виділили три індивідуальних варіанти клімато-географічної адаптації

1 варіант – оптимальна адаптація (8 чол., які часто виїжджали у віддалені КР регіони). Відновлення показників до модельних зон проходило рівномірно, поступово. На 4-5-й день відбувався прояв позитивного тренувального ефекту: підвищився до оптимальних величин м'язевий тонус згиначів пальців на ділянці передпліч; зменшилися помилки при відтворенні часових інтервалів, відновився оптимальний рівень ЧСС та АТ. З ночі 3-ї доби спортсмени перестали скаржитися на раннє пробудження (в 3-5 год. ночі), засинання було нормальним, своєчасним.

2 варіант – нестабільна адаптація – спостерігалась у трьох спортсменів, які часто виїжджали у дану клімато-географічну зону. Зміни показників зберігались до 8-го дня, визначались різні перепади параметрів.

Таблиця 1

Динаміка показників нервово-м'язевої і серцево-судинної систем у висококваліфікованих стрільців з лука під час НТ збору в Республіці Куба (X ±m, n=12)

День	ЧСС,	АТ Мх	АТ Мп	ТСП	ТСЛ	ТНП	ТНЛ	АТП	АТЛ	ВЧп	ВЧл
	в 1 хв,	мм рт. ст.		у.о.	у.о.	у.о.	у.о.	у.о.	у.о.	с	с
Жінки											
1	78,80	99,0	68,0	84,40	80,0	120,0	114,40	36,00	34,00	3,86	2,50
	3,07	4,58	2,55	3,19	1,90	4,20	3,87	2,52	3,29	4,12	0,15
7	76,80	104,0	70,0	87,80	86,80	119,4	118,4	32,4	31,6	1,08 ^x	0,60 ^x
	3,16	5,10	2,47	3,20	3,07	2,66	3,31	1,40	2,23	0,24	0,11 ^x
11	72,40	103,0	62,00	82,20	87,40	124,60	123,2	42,80	36,6	0,94 ^x	0,80 ^x
	3,97	9,0	2,00	0,73	1,47	3,99	3,26	4,8	1,6	0,18	0,55 ^x
14	67,70	104,0	61,00	90,40	83,40	127,6	124,0	36,6	40,6 ^{x)}	0,80 ^{x)}	0,82 ^{x)}
	2,42	2,92	1,00	2,93	2,14	3,86	3,41 ^{x)}	1,2	2,2 ^{x)}	0,25	0,25
Чоловіки											
1	72,40	112,0	70,00	93,6	88,0	126,8	123,2	33,2	35,2	1,24 ^{xx}	1,14 ^{xx}
	2,93	5,35	3,54	1,94	2,24	2,06	3,38	1,75	1,05	0,38	0,29
7	68,80	114,0	67,00	94,0	95,2	128,4	127,6	34,4	32,4	0,54 ^{x,xx}	0,30 ^{x,xx}
	4,13	5,10	3,75	1,41	2,06	2,32	3,19	1,14	1,3	0,08	0,06
11	67,20	115,0	70,00	94,20	93,0	130,4	132,0	35,80	39,6	0,70 ^x	0,62 ^x
	3,50	4,18	2,11	3,06	2,07	3,31	1,82	2,1	1,8	0,09 ^x	0,09 ^x
14	66,11	116,0	70,00	92,2	94,2	128,06	128,41	36,4	34,21	0,66 ^{x)}	0,58 ^{x)}
	2,08	3,18	3,00	4,01	3,10	5,12	4,51	1,9	1,6	0,09	0,14

Примітки: x) достовірності розбіжності з першим днем (p < 0,05); xx) достовірні розбіжності між групами.

3 варіант – ареактивний стан – спостерігався у одній спортсменки, зміни показників були згладженими.

Не дивлячись на достатню адаптацію показників, головний критерій адаптації спортсмена – змагальний результат, до вищого рівня у більшості не відновився. У змаганнях зі збірною командою Республіки Куба наші спортсмени перемогли, але показані ними результати також не досягли планової „моделі” (335) на 15-20 очків і були найнижчими за рік (309±1,3) у жінок (311±1,5 у чоловіків).

Як видно з табл. 2, динаміка ранкових показників ЧСС в групі чоловіків була зростаючою, найнижчий рівень був на 2-й день (початок гострої адаптації) а з 7-го дня, почала збільшуватися. У групі жінок показники ЧСС були підвищені впродовж

всіх днів перебування на зборах з невеликим зниженням на 3 і 9 дні. Звертає увагу більш високий показник ЧСС у другому мікроциклі, особливо у жінок, невелике зниження ЧСС ранком 9-го дня перед контрольною стрільбою. Це може вказувати на високий емоційний рівень тренувальних занять, який не знижувався після дня відпочинку, особливо у групі чоловіків.

Відчуття часу (сума помилок) в першій половині збору зростало, було більшим у чоловіків. Найнижчі показники реєструвалися у чоловіків 35% на 10 день, а жінок – тільки на 5 і 7 дні. Як видно, у жінок адаптація нервової системи була гіршою, ніж у чоловіків. Безпосередньо перед вилітом на XXIV Олімпійські ігри показники ВЧ знову погіршилися, що слід вважати результатом емоційної реакції. Комплексна бальна оцінка була всі дні нижчою у чоловіків, окрім останнього дня, але максимальний спортивний результат в обох групах був однаковим (327 оч.) Порівняння динаміки показника ЧСС і ВЧ в республіці Куба і у Владивостоці вказує на те, що в першому випадку адаптація була ефективнішою, можливо за рахунок більш виразної емоційної реакції перед Олімпійськими іграми.

Таблиця 2

**Динаміка деяких показників клімато-географічної адаптації
під час передолімпійського збору у Владивостоку ($X \pm m$, $n=8$)**

Показник в хв.	Дата	10,09	11,09	12,09	13,09	15,09	16,09	17,09	18,09	19,09
	День	2	3	4	5	7	8	9	10	11
ЧСС уд. в хв.	Група	68,0	74,0	72,0	70,5	78,8 ^y	81,0 ^x	80,2 ^x	82,5 ^x	76,7
	Чол.	1,9	2,2	1,1	1,1	2,4	4,1	2,2	3,2	1,3
	Жін.	81,0 ^{xx} 2,1	76,5 3,2	81,0 ^{xx} 3,2	85,5 ^{xx} 2,1	83,0 2,1	88,5 3,2	79,5 2,3	83,5 3,3	79,5 2,2
	Чол.	1,40 0,32	1,96 0,64	1,80 0,32	0,80 ^{x1} 0,08 ^x	1,22 0,28	1,00 0,02	0,70 ^{x1} 0,04	0,88 ^x 0,11	1,20 0,23
ВЧ, с	Жін.	1,20 0,23	1,80 0,21 ^{x1}	1,45 0,22	1,25 0,42	1,15 0,32	1,85 ^{xx} 0,23 ^{x1}	1,40 ^{xx} 0,23	1,10 0,23	1,70 0,23 ^{x1}
	Чол.	4,10 0,17	3,53 0,06	3,32 0,16	4,50 0,03	4,52 0,17	3,80 0,16	4,52 0,16	4,57 0,06	4,45 0,14
КБО, бал	Жін.	4,15 0,11	4,18 ^{xx} 0,17	4,28 ^{xx} 0,13	4,48 0,12	4,70 0,18 ^{x1}	4,60 0,18	4,60 0,18	4,80 0,11	4,30 0,18

Аналіз індивідуальних коефіцієнтів кореляції (КК) показників м'язевої сили та м'язевої чутливості правої та лівої руки та відчуття часу правою та лівою рукою при реалізації 5 с. інтервалів (табл. 3) на передолімпійському зборі показав, що спортсмени значно відрізняються за їх структурою.

Загальна кількість індивідуальних достовірних КК (більше 0,51). у спортсменів складала від 23 до 75%. Найменший % ДКК був у одного спортсмена – МСМК, а найбільший -75% у єдиного з олімпійців, який виборов бронзову медаль.

Аналіз змісту індивідуальних достовірних взаємозв'язків між показниками сили правої і лівої кисті з сумою сенсорних помилок (пропріоцептивної "пам'яті", яка базується на відтворенні заданого зусилля і "відчуття часу", яке базується на відтворенні 5-ти с. інтервалу часу), дав наступні результати.

Як видно з табл. 3, сила правої руки та лівої кисті достовірно пов'язана між собою тільки у чоловіків (особливо у Є-ва). Взаємозв'язок суми відхилень сили кисті і м'язевого зусилля від заданого правої та лівої руки, також, були найбільш виражено у чоловіків. Достовірно позитивні КК вказують про те, що з ростом сили знижується м'язева чутливість, переважно лівою руки. Ця зміна не є бажана, оскільки сенсорна функція лівої руки бере участь в координації мікрорухів при прицілюванні і сигналізує про готовність до випуску. Лише у трьох спортсменів спостерігалися негативні КК силових величин з показниками м'язевої чутливості і відчуття часу, тобто збільшення сили супроводжувалося зниженням величини суми помилок, тобто покращенням сенсорних функцій.

Таблиця 3

Взаємозв'язок силових та сенсорних показників у стрільців з лука під час збору у Владивостоку перед XXIV Олімпійськими іграми (достовірні КК > 0,41)

№ п/п	Прізвище		МСП/Л	МЧП	МЧЛ	ВЧП	ВЧЛ
Жінки							
1.	А-ва	МСП	—	—	—	0,78	0,90
		МСЛ	—	0,62	0,64	—	—
2.	Б-а	МСП	—	—	—	—	0,78
		МСЛ	—	—	—	-0,81	—
3.	М-н	МСП	—	—	—	—	—
		МСЛ	—	—	—	0,52	—
4.	Л-ва	МСП	—	—	-0,61	—	—
		МСЛ	—	—	-0,62	—	—
Чоловіки							
5.	Є-в	МСП	1,0	0,65	0,66	0,75	0,63
		МСЛ	1,0	0,61	0,66	0,71	0,65
6.	Л-в	МСП	—	—	—	-0,70	—
		МСЛ	—	—	0,78	—	—
7.	Ш-й	МСП	—	0,79	—	—	—
		МСЛ	-0,62	—	—	0,72	—
8.	П-в	МСП	0,92	—	—	—	—
		МСЛ	0,97	—	—	—	—

Висновки

1. При переїзді на схід (КНР, Владивосток) на 8-9 часових поясах клімато-географічна адаптація у чоловіків завершується на 5-й, а у жінок на – 6-7-й день. У чоловіків краще адаптується серцево-судинна, а у жінок – нервова система. Але спортивний результат не досягає максимального значення при його реалізації на змаганнях. Індивідуальні дані вказують на необхідність перебування не менше 14-ти днів на місці закріплення адаптивних змін функцій, які впливають на спортивний результат.
2. При переїзді на захід (Куба, 12 часових поясах) клімато-географічна адаптація триває довше, ніж при переїзді на схід, і завершується в кінці другого мікроциклу. Загальна КБО у жінок стабілізувалась на 10-й, а у чоловіків на 15-й день.

перебування. Виділені три індивідуальні варіанти адаптації до переїзду через 7-8 часових поясів. Найкращий відмічено у лідера збірної команди.

Література

1. Балов А.Ш., Сафронова Г.Б., Степина А.Я. *Функциональная готовность стрелка из лука. – Методические рекомендации. – М.: Госкомспорт СССР. –1990. – 31 с.*
2. Булатова М.М., Платонов В.Н. *Спортсмен в различных климато-географических и погодных условиях. – К.: Олимпийская литература. – 1996. – 176 с.*
3. Виноградський Б.А. *Теоретико-методичний аспект моделювання спеціальні підготовленості лучників // Матер, наук.-практ. конф. –Луцьк.–1999,–С.235-238.*
4. Сафронова Г.Б., Приступа Е.Н., Степина А.Я. и др. *Комплексная оценка двигательного навыка стрелков из лука // Научные основы управления и контроля в спортивной тренировке: Тез. докл. респ. науч.-практ. конф. –Николаев. –1984. –С. 171–173.*
5. Сафронова Г.Б., Белова Л.А. *Динаміка спортивних результатів, показників вегетативної кардіорегуляції і гемодинаміки у елітних стрільців з лука в різних клімато-географічних умовах // Молода спортивна наука України. – Львів. –2004. –В.8. –Т.2 – С. 313–316.*

WAYS OF CLIMATE AND GEOGRAPHY ADAPTATION TO FLIGHTS TO THE EAST (8 HOURS) AND WEST (12 HOURS) WITH ELITE ARCHERCHERS

G. SILIN

Ukrainian Printing Academy

Abstract. In the article is ways of climate and geography adaptation to flights to the east (8 hours) and west (12 hours) with elite archerchers.

Key words: archerchers, geography adaptation, climate adaptation, to flights.

ВПЛИВ БІОЛОГІЧНО-АКТИВНИХ ХАРЧОВИХ ДОБАВОК “КАРДІОКЛАСТ” ТА “ДЕТОКСИКЛАСТ” НА ПРОЦЕСИ ВІДНОВЛЕННЯ В ОРГАНІЗМІ СПОРТСМЕНІВ

Ірина БАТУРІНА, Сергій ОЛІЙНИК, Ілона КОВАЛЬ, Наталія ВДОВЕНКО

Державний науково-дослідний інститут фізичної культури і спорту

Постановка проблеми. Сучасні методи підготовки спортсменів високого рівня поступово удосконалюються за рахунок впровадження новітніх технологій та використання останніх досягнень науки та практики.

Розробка нових методик спортивної медицини базується на оперативному науково-дослідному процесі вивчення особливостей застосування новітніх препаратів,